

Az építészet társadalmi küldetés

(Európa romokban hevert. A második világháború súlyos harcai szinte lakhatatlanná tették ezt a földrészt. Épületek, műemlékek, egész városok lettek egyenlővé a földdel. Nem véletlen hát, hogy 1948-ban a haladó gondolkodású építészek Párizsban megalapították az Építészek Nemzetközi Szövetségét, az UIA-t. A szervezet célja, hogy „egyesítse minden ország építészt nemre, fajra, nemzetiségre, vallásra, építészeti felfogásra és képzésre való tekintet nélkül a nemzeti szervezetek uniójában”. Harminc évvel ezelőtt húsz nemzet építészei alakították meg e nemzetközi szövetséget, mely napjainkra mintegy 80 ország félmillió építészt reprezentálja. Az UIA szoros kapcsolatokat épített ki a nemzeti szekciókkal, a kormányközi és nemzetközi szervezetekkel. Az utóbbi években megszűnt az Európa-centrikusság, megnőtt a fejlődő országok jelenléte és súlya. Egyre inkább súlyos probléma, hogy az eddigi információcsere a világigényből adódóan kritikai átvétellel vált. Ma öt régió — Nyugat-Európa; Közép-Európa és Közép-Kelet; Amerika; Ázsia és Ausztrália; Afrika — alkotja a világsszervezetet. Az Építészek Nemzetközi Szövetsége háromvenként tartja kongresszusait. Ezúttal Mexikó volt a házigazda, s a magyar delegáció tagjaként részt vett a tanácskozáson Borvendég Béla Ybl-díjas építész, a Szegedi Tervező Vállalat igazgatóhelyettes főmérnöke, a Magyar Építőművészek Szövetségének elnökhelyettese.)

— Az építészeket összefogó nemzetközi szervezet feladatai között szerepel, hogy részt vegyen az emberi életkörülmények kialakításában, megjavításában; elősegítse az építészeti és városrendezési oktatás fejlesztését; küldetés, hogy képviselje az építészeket, támogassa a szakma fejlődését, ipar és művészet kapcsolatát szorgalmazza; inspirálja a nemzetközi együttműködést. Az UIA szekcióiban külön foglalkoznak a várostervezéssel, az oktatási létesítményekkel, a lakásproblémákkal, a munkahelyekkel, az építészeti iparosítással, a közegészségügy kérdéseivel, a sport és szabadidős létesítmények tervezési-megvalósítási problémáival. Lényegi kérdésnek tekintik a szakmagyakorlás és az építészképzés gondjait is.

(Az elmúlt években — ha lehet, az eddigieknél is jobban — az érdeklődés fókuszába került nálunk és a világ minden pontján a tömeges lakás gondok enyhítése, a hatalmas ipari létesítmények megvalósítása, az építészeti és társadalmi-kulturális összefogás, az új, korszerű városképek kialakítása, mely mind-mind az építészeti és társadalom kapcsolatainak szorosabbra fűzését, felelősségét és korunk idő-tér szugorodását példázzák. A megváltozott körülmények között az építészeti feladatai is bonyolultabbá váltak, s e gyors ütemű változásokkal csak a nemzetközi információcsere, közös összefogás teremtheti meg a lépéstartást feltételeit. Az elmúlt hétévekben mintegy hétézer résztvevő képviselte a világ építészeit a Mexikó fővárosában rendezett konferencián. Melyek voltak a konferencia legfontosabb témái?)

— A mexicocityi világkonferencia átfogó témája az építészet és a nemzetközi fejlődés támaszként volt. A magyar küldöttség egy tucatnyi anyagot juttatott el az előkészítő bizottsághoz. A konferencia megtárgyalta az építészet és gazdasági fejlődés; építészet és társadalmi-kulturális fejlődés; építészet és technikai haladás; építészet és emberi települések; valamint az építészet szerepe a nemzeti fejlődésben című témaköröket. Az előadások felét építészeti tartották, másik felét archeológusok, közgazdászok, futurologusok, szociológusok, pszichológusok. Ez szerencsés kísérlet, hiszen a kapcsolódó tudományágak képviselőit érdekeltté tették a témákban, s az építészeti is asszimilálta a társtudományok eredményeit.

(A mexikói tanácskozáson

mintegy félszáz előadás hangzott el, mely felölelte az építészet és az építészethez tartozó tudományágak fejlődését, eredményeit és megoldatlan problémáit, gondjait. Borvendég Béla melyik előadást emelné ki a sok közül, mint leginkább érdekes, tanulságos és a nagyközönség számára is izgalmas kérdéseket feszegető?)

— Az előadók között sok akadémikus, egyetemi tanár, ENSZ-tanácsadó, rangokkal és címekkel körülbástyázott tekintély szerepelt. Hadd hivatkozzak most egy olyan személyiségre, akinek a neve mellett csupán az állt: építész. Ha Kenzo Tange nevére nem is, de létesítményeit ismeri a magyar közvélemény, hiszen ez a japán iskolateremtő építész tervezte többek között a tokiói olimpia létesítményeit. A gyakori építész szemzőgéből vizsgálta az építészet és társadalmi-kulturális fejlődés izgalmas témakörét. Véleménye szerint a fejlődés — ellentétben a Római Club növekedési korlátokról szóló manifestumával — pozitív erő a világ minden pontján. Már az 1972-es stockholmi ENSZ-tanácskozás is fontos megállapítást tett a jövőt illetően: „Akármilyen is, Föld csak egy van!” A fejlődés nem azonos a pusztulással, annak ellenére, hogy a globális összefüggéseket tekintve, kapcsolatok találhatók gyors ütemű fejlődés és elmaradottság között például a környezetszennyezés tekintetében. E jelenség éppúgy következménye a rohamos társadalmi-technikai fejlődésnek, mint a fejletlenségnek, elmaradottságuk a szegénységnek. 1973-ban a Föld 3,8 milliárd lakosából 2 milliárdnak nem volt magasabb az évi egy főre jutó nemzeti jövedelme 200 dollárnál, 1978-ra a Föld lakóinak száma 4 milliárdra növekedett, s 2000-re ez a szám várhatóan 7 milliárd lesz. Ebből logikusan következik, hogy nemcsak a világlelmezéssel kell foglalkoznunk, hanem 2000-ig meg kell oldanunk 3 milliárd ember lakásproblémáját. Ez azt is jelenti, hogy ha nem történnek átfogó, nemzetközi intézkedések, katasztrófhelyzet áll elő.

(Példák száza bizonyítják, hogy az építész a legmaradandóbb műalkotásokat produkálja. Évszázadok, évezredek üzenetét hordozzák, vallanak társadalmak berendezkedéséről, emberek életkörülményeiről, művészi kvalitásairól. A mai építészeknek is egyik legszigorúbb felelőssége, hogy munkájuk gyümölcse, a most születő épületek hatással legyenek a jövőre, évszázadokra vetítik előre mai társadalmak üzeneteit.

— Angliának 250 éve volt szüksége ahhoz, hogy mezőgazdasági országból fejlett, számítógépekkel segített ipari országgá váljon. Az USA-nak erre 200, Japannak mindössze 100 esztendőre volt szüksége. A fejlődő országok közül jó néhány — elsősorban az olajtermelő országok — az a célja, hogy ezt az óriási változást 20-30 évre zsugorítsa. E cél érdekében elkerülhetetlen nemcsak a fokozottabb nemzetközi integráció, de az alaposabb és tudatosabb tervezőmunka is. Az 1933-as Atheni Carta megfogalmazta a városépítészettel szemben állított funkcionális követelményeket. Azóta eltelt több mint 4 évtized, változott a világ, s ma már nem elegendő az analitikus szemlélet. Az integráció pedig megköveteli, hogy túllépjünk a pusztán funkcionális szemléletre. A feladatok egyre bonyolultabbá válnak, ma már nem követhetők a funkcionális felfogások, hisz azok egyre bonyolultabbá váltak, az építészeti feladat a stabil és lényegi funkció kiemelése, hangsúlyozása, tipizálása. Újra meg kell teremteni mai korunkhoz igazítva azt az áhitott, egykori középkori modellt, mely az utca-tér-funkció-essztétikum összefoglaló, tagoló szintézisét jelentette. Így lehet összefoglaló tükörképe, szimbolikája, a szervezet és felkészítés egysege a mai építészeti közeg. A kortárs várostervező alapprobléma

mája a fizikai és információszervezet megteremtése, hogy például egyszerre fogalmazza meg az emberi lépték és az emberi tömeg léptékét; a hosszú távú és a mikrofeladatok; a régi és az új; a természeti és az emberi kíváncságot szintézis. Ez a komplex feladat egyre inkább az építész és a velük szövetkező társtudományok és -művészetek közös gonolkodását, munkásságuk egybefonódását feltételezi.

(Amikor a világ építőművészetének gondoljai kerülnek a vizsgálódás boncasztalára, vajon milyen kérdések foglalkoztatják a szegedi tervezőt, azt, akinek munkássága túlyomórészt ebben a városban teljesedik ki, akinek szűkebb élettere Szeged?)

— A tapasztalatok azt bizonyítják, hogy egy-egy város szövetének, lényegiségének kontinuitása többet jelent ma, mint egy-egy ház megteremtése. Ennek a folyamatnak megvalósítására nálunk nagyobb és előnyösebb lehetőségek kínálkoznak, mint másutt a világban. Ezt az előnyt kötelességünk kihasználni! Gyakran éri bírálat lakótelepeinket. El sem tudjuk képzelni, hogy a fejlődő országok nagyvárosainak periferiáján micsoda tömegekben zarándokol és épít káibákat, bádognárokat a falusi tömeg. Az iparilag fejlett országokban a városiasodásnak hasonló, de más indítatású és egymásnak ellentétes mozzanata a belvárosok elnéptelenedése és a lakótelepi gyűrűk számának gyarapodása. Mindezeknek elemzése, építészeti tervezése és ipari megoldása sürítve fogalmazza meg a világ félmillió építészeinek megannyi feladatát, hogy tiszta szívvel és nyugodtan nézhessünk a jövőbe. Természetesen, a világ más-más pontján, más-más közegben kell dolgoznunk, de az adott lehetőségek maximális kihasználásával. Csak így teljesítheti a magamfajta alkotó építész társadalmilag elkötelezett küldetését, a humánus emberi környezet formálását, alakítását.

TANDI LAJOS

Diplomás adminisztrátorok

Klára naponta legalább háromszor rászól a főnöke, hogy munkaidő alatt ne olvassa a Közgazdasági Szemlét. Csak éppen azt nem mondja az akkurátus vezető, hogy mit csináljon szegény lány üres óráiban. A történet előzményeihez tartozik, hogy a huszonegyéves esztendő Klára, mint a nagyvállalat ösztöndíjasa, elvégezte a hároméves számvetési főiskola vállalat-szervezési szakát, s azután került a vidéki gyár-egységbe — alighanem káderfejlesztési célból — könyvelőnek.

Mondhatni, a példa távolról sem egyedi: ki ne tudna felemlíteni hasonlót. Eppen a napokban olvastam friss diplomás mérnökökről, akik betanított munkások szegődtek el a zalai olajmezőkhöz, mivel a kezdő fizetéssel nem jutnának ötről hatra. Hasonlóan nem újdonság a pedagógusok elvándorlása: én magam közvetlen szolgálatom között számon tartok zöldséget, benzinkutast, gelkást. „Pályamódosítás” — mondják a szociológusok. Csak hogy egy-egy diplomás ember startra való előkészítése évente csaknem száz ezer forintjába kerül a népgazdaságnak. Arról nem beszélve, hogy a diplomájukat sutba dobók helyére több ambiciózus fiatal nem jutott be.

Nemrégiben az egyik nagyvállalatnál feltérképezték a diplomások tevékenységét. Kiderült, hogy jó néhány mérnök lényegesen a kvalitása alatti munkát végez: technikusként, technológusként, vagy éppenséggel művezetőként. Mészhöz meg lasszóval sem tudnak mérnököt keríteni maguknak. Hasonlóan van iskola, nem is egy, ahol százszázalékos a

szakellátottság, még a napköziben is szaktanárok foglalkoznak a nebulókkal, máshol meg a képesítés nélküliek vannak többségben a tanteremben. A ki-egyenlítődesre vajmi kevés a remény, hiszen a jó helyek a jövőben is csábítóbbak lesznek.

Folytathatnám a sort, ám akkor sem lyukadnék ki máshol: jobban gazdálkodhatnánk szellemi kincseinkkel. Nemrégiben a vas-százszervezet központi vezető-sége három ágazat értelmiségi dolgozóinak élet- és munkakörülményeit vizsgálva megállapította: „Az értelmiségi dolgozók felkészültségét nem mindenhol használják ki megfelelően. Például a műszaki dolgozók munkájuk 30 százalékát, az intézeti dolgozók pedig a munkafeladataik 35-40 százalékát alacsonyabb szintű tevékenységnek ítélik meg. Mindez az irányító munka belső gyengeségére és bizonyos szemléleti elmaradásra vezethető vissza. Sok vállalatnál az egyes munkakörök között nem alakultak ki megfelelő határvonalak.”

A cél világos: minél többen találják meg számításukat, szakmai elképzeléseiket munkahelyükön. A Ganz MÁVAG-ban a fiatal diplomások három hónappal a debütálásuk után kérdőíveken vallanak arról, hogy mit várnak pályájuktól. Majd egy év elteltével következik a kontrollvizsgálat. Ezen már arról adnak számot a fiatalok, hogy mi vált valóra elképzeléseikből, s tapasztalataik alapján milyen változásokat ajánlanának. Az adatok tanulsága egyértelmű: szívesen csak ott maradnak meg, ahol alkotó munkát végeznek, s onnan mennek el, ahol a feladatok egyhangúak, vagy a megszerzett tudásra — legalábbis úgy tűnik — nincs szüksége a vállalatnak. Nem kevésbé követendő példa az Egyesült Izzóban létrehozott úgynevezett — „mérnökóvoda”, melynek célja a pályakezdő szakemberek akklimatizálódása — azaz a vállalat alapos megismerése. Több hónapos tanfolyamon, kiadós gyárlátogatásokon talál rá mindenki a képességeinek legjobban megfelelő területre, s erőlr konkrét feladatokra épülő „kisdiplomával” ad számot. Nyilvánvaló, hogy az egyetemről magukkal hozott potenciális energiájuk így azonnal mozgási energiává alakulhat azzal, hogy kezdettől komolyan veszik őket, s feladatot kapnak. Az ilyen pályakezdő szakembereket a legügyesebb munkaközvetítők sem tudják elcsábítani, számukra mindennél többet jelent az, hogy alkotó légkörben dolgoznak, élnek. Diplomás zöldséges, benzinkutas, gelkás ismerőseink aligha részestültek hasonló bánásmódban első munkahelyükön, s anyagilag bármennyire is megtalálták a számításukat, örök kielégületlenséggel a szívükben élnek le egész életüket.

A szellemi energiával való pazarlás — még ha elképzelésünk sincs ennek nagyságrendjéről — semmivel sem kevésbé veszedelmes jelenség, mint a konkrétan felismerhető, mérhető pocskolás. Múltkoriban egy magas szintű értekezleten hallottam: mi lenne akkor, ha a vállalatok, intézmények a kihasználatlan szellemi kapacitásuk után „eszközlekötési” járulékot fizetnének? Ugyanúgy, mint a naponta néhány órát üzemelő értékes automata gépsorok, daruk, s a raktárakban évek óta heverő anyagok után? Hát bizony, szép summa összejönne.

Előbb mindenhol pontosan fel kellene térképezni, hogy valójában mekkorák is ezek a „készségek” — csak így lehetne megállapítani, hogy mennyi használódik fel, s mennyi minősíthető elfekvőnek, vagy mondjuk szében: rejtett szellemi tartaléknak. Amit megfelelő kihasználás híján — nem úgy, mint egy pihe-nésre kárhoztatott gépet, vagy bármilyen hasznosítható, keresett anyagot — egy idő után már csak érték alatt, s csak nehezen lehet mozgósítani.

KERTÉSZ PÉTER

Majtényi Erik

A hősök temetőjében

a sírok
oszloponként vigyázzban állnak,
ahogy a hősök, amikor még
nem voltak hősök, vigyázzban álltak.
Holt készütség odalent s idefent.

Mondjon már egyszer valaki pihenjt!

Rózsa Endre

A repülésről

Ahogy a repülőgép
a szél húsába mar,
s már körkörösén forgó
fogsor a légsavár,

ahogy e falánk étvágy
kieszi egyensúlyát,
s szárnyhegyeket feszítve,
egyenletes a zúgás,

ahogy az imbolygó törzs
a felhajtóerőre

hasal, mint szemfényvesztő
a puszta levegőre —

félelmetes e játék:
egy hibás mozdulat,
és minden gyönyörűség
örökre lezuhan;

fölszállásnál a földet-
érés a szebb öröm,
épp ezért kell — repülni;
jó veled, köszönöm!

KISS ATTILA RAJZA